

Dva světy

Malá představivost Agnessy Mironovové

Vzpomínky Agnessy Mironovové (viz s. 18–19 a 22–23), manželky vysoce postaveného čekisty, sice vyšly v době, kdy zájem o lágrovou literaturu už opadal, ale svou povahou vzbudily značný ohlas. Šokují líčením šťastného života, autorčinou sebestylizací či jejím shovívavým postojem tam, kde bychom čekali odsouzení zla.

ALENA MACHONINOVÁ

Nestává se často, že by ruský intelektuální prostor opanovala jediná kniha. Před dvěma lety se to povedlo práci amerického historika ruského původu Jurije Sljockina. V autorském překladu tehdy vyšel jeho *Dom pravitelstva* (Vládní dům, v originále *The House of Government*, 2017) – podivuhodné a sporné dílo, které ruskou revoluci popisuje skrze příběh moskevského Domu na nábreží a všední i dramatické osudy jeho privilegovaných obyvatel. A spíše než hlavní tezí, že bolševici byli svého druhu sektou, jeho kniha poutá objemem shromážděných svědectví – oficiálních archivních i ryze soukromých materiálů či úryvků z děl krásné literatury, jimiž se v ní mnohdy argumentuje jako historickou pravdou. Citáty autor nešetří, jsou jich celé stránky. Mezi opakovaně uváděnými jsou také fragmenty z monologu jedné poměrně krátkodobé nájemnice z tohoto luxusního domu, milující manželky vysoce postaveného čekisty, Agnessy Mironovové.

Dobře se nám žilo!

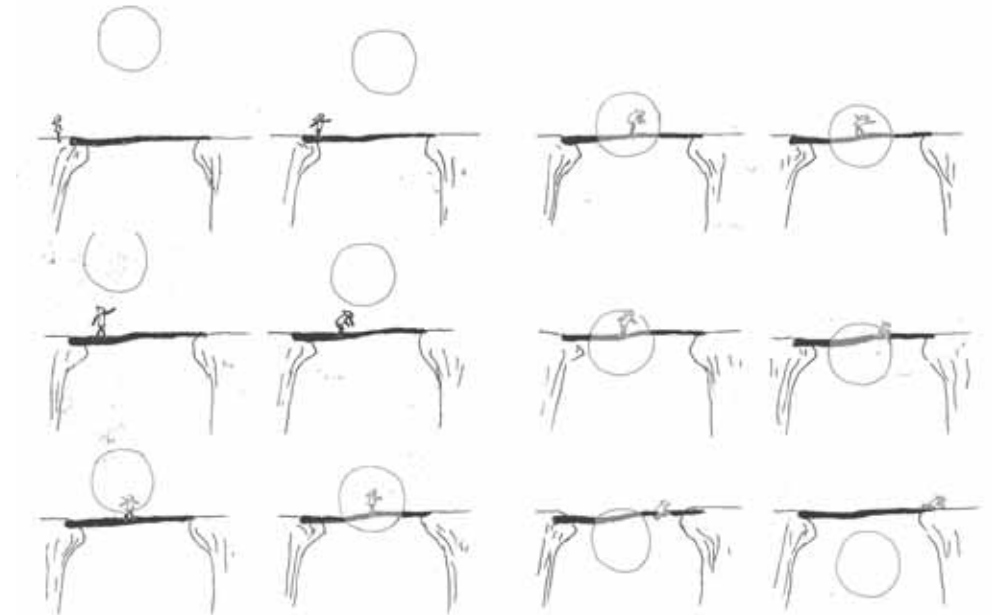
Sergej a Agnessa Mironovovi bydleli v šestipokojovém bytě v Domě na nábreží v letech 1938 a 1939, na sklonku stalinského teroru. „Zatýkalo se. Samozřejmě, že jsme o tom věděli. V našem Vládním domě nebyla jediná noc, kdy by někoho neodvezli,“ vzpomíná Mironovová a téměř vzápětí dodá: „Až moc dobře se nám žilo! (...) V paměti se mi ta doba vybavuje jako klidná a příjemná, jako taková zastávka, jako chvilka oddechu.“ A to se za zdmi domu i v sousedních bytech lámaly osudy. Lámal se i její vlastní – anebo ne, ten ne, za zlomenou se Mironovová nikdy nepovažovala, ani když byl její muž, sám strůjce teroru, popraven, ani když ona sama později, za války, skončila na pět let v táborech. „Lágr byl pro Agnessu ranou zvenčí, něco jako povodeň, požár, živelní pohroma, děsivá pohroma, která se musí jednoduše přerušit a přetrpět. Otázka, že by v sobě měla cosi změnit, před ní nestála,“ psal v časopise *Novyj mir* recenzent prvního knižního vydání této

„zповědi“ Sergej Kostyrko a vyzýval čtenáře, aby ji nečetli jen jako další z řady odhalení.

Poprvé vzpomínky Mironovové, nazvané *Agnessa*, v Rusku vyšly v roce 1997 a měly obsáhlý, vysvětlující podtitul: *Ústní vyprávění Agnessy Ivanovny Mironovové-Korolové o jejím mládí, o štěstí a trápeních jejích tří manželství, o ohromné lásce ke stalinskému čekistovi Sergeji Naumoviči Mironovovi, o přepychových letoviscích, recepcích v Kremle a... o věznicích, transportech a lágrech – o životě prožitém na houpačce sovětských dějin... Ke čtenáři se tenkrát dostávaly na doznívající vlně zájmu o lágrovou literaturu, která začala ještě s perestrojkou v polovině osmdesátých let, zájmu o usvědčující memoárovou prózu psanou oběťmi represí. Samozřejmě, že mezi nimi byli i jejich přímí i nepřímí viníci, někdejší uvědomělí komunisté – stačí si připomenout ikonu ženského psaní o stalinských táborech Jevgeniju Ginzburgovou –, nicméně k životu před zatčením se ve svých textech vraceli spíše neochotně, a pokud, tak vždy prizmatem utrpení, které následovalo. V tom se vzpomínky Mironovové vymykají – se zvláštní, až šokující upřímností se soustředí na život, který zlomu předcházela, na šťastný život v okolním (neviděném, ignorovaném, odmítaném?) neštěstí. A právě tím mohou být cenné, což svorně zdůrazňují všichni dřívější i dnešní kritikové tohoto textu, který si čtenáře podmaňuje, ale současně ho i odpuzuje.*

Banalita zla

„Nesmíme zapomínat, že vyprávění o skvělém životě čekistů na pozadí hladu a teroru máme od ní samotné. To ona mluví o tom, v jakých nádherných šatech chodila nebo jak ve služebním vagonu s kuchyní plnou vybraných pokrmů projížděla Kazachstánem stíženým hladomorem. Je přitom dost inteligentní na to, aby chápala, jak budou lidé tato svědectví vnímat. (...) Právě proto jsme se rozhodli Agnessino vyprávění zaznamenané Mírou Jakovenkovou vydat – výrazně se v tomto ohledu liší od vzpomínek mnoha perzekvovaných žen i manželů z nomenklaturních kruhů,“ uvedla v rozhovoru pro kulturně společenský portál *Colta.ru* Irina Ščerbakovová, která rukopis uložený v archivu společnosti Memorial k oběma vydáním připravila. To druhé, nedávné, z roku 2019, bezesporu podnítil také úspěch Sljockinovy ságy, která příběh manželů Mironovových podrobně odvyprávěla – navíc s neskrývaným okouzlením Agnessou. Možná i proto se vzpomínek ujal nakladatelský gigant AST, který publikuje všechno, co se dobře prodává – od opoziční Ljudmily Ulické po patriotického Zachara Prilepina. Náklad o tisíci pěti stech výtiscích byl rozebrán dříve, než jsem dočetla první ohlasy

Kresba Silvie Vavřínová

na sociálních sítích. Po dvou měsících následoval dotisk.

Kniha byla odsouzena vyvolat ostré spory, jak spravedlivě podotkl Stanislav Kuvaldín, který o ní vedl zmíněný rozhovor s její editorkou. Mnohým k nim stačil nový, zestručnělý a spíše reklamní podtitul – *Zpověď ženy stalinského čekisty*. Vždyť o zповěď v pravém slova smyslu nejde, vypravěčka se z žádných hříchů nevyznává, natož aby se kála, pohoršovali se jedni, zatímco recenzent měsíčníku *Znamja Aren* Vaňan si stýskal: „V podtitulu knihy je nešťastná chyba. Agnessa je na druhém, třetím, na tom nejposlednějším místě žena stalinského čekisty. V první řadě je to osobnost se složitým osudem.“ Jistě, avšak ona sama je jeho sebevědomou osnovatelkou. A jakkoli si kritika snažila zachovat odstup a vnímat vzpomínky jako dokument se všemi prohřešky žánru, zoufale se, podobně jako recenzentka novin *Nězavisimaja gazeta* Anna Berseněvová, ptala: „Jak, jak je něco takového možné?! Jak je možné chovat se k absolutnímu zlu tak shovívavě, bezstarostně, ani ne tak ho omlouvat, jako spíš souhlasit s jeho existencí?“

Kati-oběti

Jakou konkrétní podobu to zlo mělo, se čtenář spíše než ze samotných vzpomínek nebo detailních poznámek určených masovému publiku dozvěděl až z příběhů, které ten knižní začaly obrůstat. Jméno Agnessina manžela Sergeje Mironova se v té době objevilo hned v několika historických výzkumech. Jedním z nich bylo pátrání Denise Karagordina, pravnuka rolníka popraveného během velkého

teroru, po jménech všech, kdo nesou vinu na falešném obvinění jeho pradědečka. Tehdejší šéf záposibiřské NKVD Mironov byl mezi bezprostředními vykonavateli, a jak vyplývá z archivních dokumentů, které Karagordin zveřejnil, byl také prvním, kdo systematizoval praxi masového teroru, který se vzápětí rozšířil po celé zemi. Svým podřízeným na operativní schůzi v červnu sedmatřicátého roku například nařizoval: „Limit pro první operaci je jedenáct tisíc lidí, takže 28. června musíte zatknout jedenáct tisíc lidí. No, zatkněte dvanáct tisíc, můžete i třináct, dokonce patnáct, ale ani tímhle počtem vás neomezují. Dokonce i v první kategorii [poprava – pozn. AM] můžete zatknout dvacet tisíc lidí a později z nich vybrat ty, co se hodí, a ty, co mají přejít do druhé [dlouholeté odnětí svobody – pozn. AM]. Limit pro první kategorii je deset tisíc osm set lidí.“ A následovala věcná instrukce, jak správně s pomocí drnů maskovat masová pohřebiště.

V závěru knížky se Mironovová sama sebe ptá, zda byl její muž katem, a tvrdí, že si to nedokáže představit. I tím může být její monolog pro výzkum zajímavý, byť kdo ví, s jakou intonací a výrazem ve tváři ta slova zaznamenaná po paměti, cizí rukou a cizím slohem, ve skutečnosti sama pronášela.

Svět, který popisuje, je jistě lákavý a fascinující – ano, třicátá léta v Sovětském svazu byla pro mnohé i léty nadšení a bezstarostné každodennosti. Dnešní čtenář však sotva může nevidět, že byl zároveň i svět jiný, plný strachu a lhostejného vraždění. Neexistoval zvláště. Ty světy žily spolu. Kati s oběťmi. Oběti s katy. Kati-oběti. Autorka je rusistka.